

Dr. Beste GEMİCİ FİLİZ
İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı

TÜRK İŞ HUKUKU'NDA İŞ SÖZLEŞMESİNİN GEÇERSİZLİĞİ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	VII
TEŞEKKÜR.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XXIX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TEMEL KAVRAMLAR

I. İş Sözleşmesi Kavramı ve Unsurları	5
A. İş Sözleşmesi Kavramı.....	5
B. İş Sözleşmesi ve İş İlişkisi Kavramları Arasındaki İlişki	9
C. İş Sözleşmesinin Unsurları.....	13
1. İş Görme Unsuru	13
2. Ücret Unsuru	14
3. Bağımlılık Unsuru.....	17
a. Genel Bilgi.....	17
b. Bağımlılık Unsurunun Görünüm Biçimleri.....	21
aa. Ekonomik Bağımlılık.....	21
bb. Teknik Bağımlılık	22
cc. Kişisel-Hukuki Bağımlılık.....	22
II. Geçersizlik Kavramı	24
A. Genel Bilgi.....	24
B. Sözleşmelerin Geçerlilik Koşulları	29
1. Tarafların Ehil Olması ve Ehliyet Türleri	29
a. Hak Ehliyeti.....	30

b. Fiil Ehliyeti	32
aa. Genel Bilgi	32
bb. Fiil Ehliyeti Bakımından Kişilerin Sınıflandırılması.....	37
aaa. Tam Ehliyetliler.....	37
aaaa. Ayırt Etme Gücünün Varlığı.....	37
aaaaa. Ayırt Etme Gücü Kavramı.....	37
bbbbb. Ayırt Etme Gücünün İspatı	40
bbbb. Ergin Olmak.....	41
cccc. Kısıtlı Olmamak.....	44
bbb. Tam Ehliyetsizler	46
aaaa. Genel Bilgi	46
bbbb. Hukuki İşlem Ehliyeti Bakımından Tam Ehliyetsiz Kişilerin Durumu.....	47
cccc. Hukuka Aykırı Fiillerden Sorumluluk Bakımından Tam Ehliyetsiz Kişilerin Durumu	51
dddd. Tam Ehliyetsiz Kişilerin Temsili.....	53
ccc. Sınırlı Ehliyetsizler	56
aaaa. Genel Bilgi	56
bbbb. Hukuki İşlem Ehliyeti Açısından Sınırlı Ehliyetsiz Kişilerin Durumu	57
cccc. Hukuka Aykırı Fiiller Açısından Sınırlı Ehliyetsiz Kişilerin Durumu	63
ddd. Sınırlı Ehliyetliler	63
2. Sözleşmenin Konusunun Emredici Hükümlere, Kamu Düzenine, Kişilik Haklarına ve Genel Ahlâka Aykırı Olmaması	65
a. Genel Bilgi.....	65
b. Emredici Hükümlere Aykırı Olmama.....	68
aa. Genel Bilgi	68
bb. Emredici Hükümlere Aykırılığın Yaptırımını	72
c. Kamu Düzenine Aykırı Olmama	77
aa. Genel Bilgi	77
bb. Kamu Düzenine Aykırılığın Yaptırımını	83

d.	Kişilik Haklarına Aykırı Olmama	83
aa.	Genel Bilgi	83
bb.	Kişilik Haklarına Aykırılığın Yaptırımı.....	86
e.	Ahlâka Aykırı Olmama	87
aa.	Genel Bilgi	87
bb.	Ahlâka Aykırılık Kavramının Diğer Bazı Kavramlarla İlişkisi.....	91
aaa.	Ahlâka Aykırılık ve Emredici Kurallara Aykırılık ..	91
bbb.	Ahlâka Aykırılık ve Kişilik Haklarına Aykırılık.....	92
ccc.	Ahlâka Aykırılık ve Kamu Düzeni.....	97
ddd.	Ahlâka Aykırılık ve Aşırı Yararlanma (Gabin).....	98
cc.	Ahlâka Aykırılığın Gerçekleşme Biçimleri ve Ahlâka Aykırılığın Belirlenmesi.....	99
dd.	Ahlâka Aykırılık Sebebi İle Sözleşmenin Geçersizliği	100
3.	Sözleşmenin Konusunun İmkânsız Olmaması	101
a.	Genel Bilgi.....	101
b.	İmkânsızlık Türleri.....	102
aa.	Başlangıçtaki İmkânsızlık – Sonraki İmkânsızlık	102
bb.	Fiili İmkânsızlık- Hukuki İmkânsızlık	105
cc.	Objektif İmkânsızlık – Sübjektif İmkânsızlık	107
dd.	Tam İmkânsızlık – Kısmî İmkânsızlık.....	109
ee.	Devamlı İmkânsızlık – Geçici İmkânsızlık.....	110
c.	Başlangıçtaki Objektif İmkânsızlığa Bağlanan Hukuki Yaptırım.....	111
4.	İrade Beyanlarının Sağlıklı Olması	113
a.	Genel Bilgi.....	113
b.	Yanılma (Hata)	116
aa.	Genel Bilgi	116
bb.	Yanılmanın Çeşitleri.....	116
aaa.	Saikte Yanılma	116
bbb.	Beyan Yanılması	118

cc. Esaslı Yanılma ve Esaslı Olmayan Yanılma	
Kavramları	118
aaa. Genel Bilgi	118
bbb. Esaslı Sayılan Açıklama Yanılması.....	119
aaaa. Sözleşmenin Niteliğinde Yanılma	119
bbbb. Şeyde/Eşyanın Aynında Yanılma	120
cccc. Şahsın Kimliğinde Yanılma.....	120
dddd. Şahsın Niteliğinde Yanılma.....	121
eeee. Edimin veya Karşı Edimin Miktarında Yanılma.....	122
ffff. İletmede Yanılma	122
ccc. Esaslı Sayılan Temel Yanılması (Nitelikli Saik Yanılması)	122
dd. Yanılmanın Dürüstlük Kuralına Aykırı Olarak İleri Sürülememesi	125
c. Aldatma (Hile)	126
d. Korkutma (İkrah)	130
e. İrade Sakatlığının Giderilmesi.....	133
5. Muvazaa Bulunmaması.....	137
a. Genel Bilgi.....	137
b. Muvazaa Türleri.....	140
aa. Basit Muvazaa (Mutlak Muvazaa)	140
bb. Nitelikli Muvazaa (Nispî Muvazaa).....	141
c. Muvazaanın Hüküm ve Sonuçları.....	143
d. Muvazaanın İspatı	146
6. Aşırı Yararlanma (Gabin) Bulunmaması	147
a. Aşırı Yararlanma Kavramı ve Hukuki Niteliği.....	147
b. Aşırı Yararlanma (Gabin) Kavramının Unsurları	150
c. Aşırı Yararlanmanın Hukuki Sonuçları.....	156
7. Kanunun Öngördüğü Şekle Uyulması	158
a. Genel Bilgi.....	158
b. Kanunun Öngördüğü Şekil Şartları.....	159
aa. Adi Yazılı Şekil.....	159

bb. Resmî Yazılı Şekil.....	162
c. Şekil Şartı Öngörülen Sözleşmelerde Değişiklik Yapılması.....	163
d. Şekle Aykırılığın Yaptırımı	164
8. Genel İşlem Koşulları İçin Aranılan Sınırlara Uyulması.....	169
a. Genel İşlem Koşulları Kavramı	169
b. Genel İşlem Koşulu Sayılabilmenin Unsurları.....	172
aa. Sözleşme Koşullarının Taraflardan Biri Tarafından Tek Başına Hazırlanmış Olması.....	172
bb. İleride Çok Sayıda Benzer Sözleşmede Kullanılmak Üzere Hazırlanmış Olması	173
cc. Hazırlanan Sözleşmenin Diğer Tarafa Sunulması.....	174
dd. Genel ve Soyut Nitelikte Hazırlanan Hükümler Olması.....	175
c. Genel İşlem Koşullarına İlişkin Koruyucu Hükümler ..	175
aa. Yazılmamış Sayılma.....	175
bb. Aleyhe Yorum İlkesi.....	177
cc. Değiştirme Yasağı.....	178
d. Genel İşlem Koşullarının Denetimi	178
aa. Yürürlük Denetimi	178
bb. Yorum Denetimi.....	182
cc. İçerik Denetimi.....	183
C. Yokluk ve Sözleşmelerin Geçersizliğinin Hukuki Sonuçları	187
1. Yokluk.....	187
2. Geçersizlik.....	189
a. Kesin Geçersizlik Hakkında Genel Bilgi	189
b. Kesin Geçersizlik Türleri.....	194
aa. Tam Kesin Geçersizlik.....	194
bb. Kısmi Geçersizlik.....	194
aaa. Kısmi Geçersizlik Kavramı ve Şartları.....	194
bbb. Kısmi Geçersizliğin Türleri	202
ccc. Kısmi Geçersizlik Yaptırımının Sonuçları	204

c. İptal Edilebilirlik	205
aa. İptal Hakkının Hukuki Niteliği.....	205
bb. İptal Hakkının Kullanılması	206
cc. İptal Hakkının Kullanılmasının Hukuki Sonuçları....	207
d. Noksanlık.....	208
D. Geçersizlik Kavramının Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması..	209
1. Geçersizlik ile Fesih Kavramının Ayırt Edilmesi.....	209
2. Geçersizlik ile Sözleşmeden Dönme Kavramının Ayırt Edilmesi	210

İKİNCİ BÖLÜM

İŞ SÖZLEŞMESİNİN GEÇERLİLİK KOŞULLARI

I. İş Sözleşmesinde Tarafların Ehliyeti	213
A. Genel Bilgi.....	213
B. Tarafların Ehliyeti	219
1. Tam Ehliyetli Kişiler Bakımından.....	219
2. Sınırlı Ehliyetli Kişiler Bakımından.....	220
3. Sınırlı Ehliyetsiz Kişiler Bakımından	220
a. Kanuni Temsilcinin Rızasının Alınması	220
aa. Veli ya da Vasinin Rızasının Alınması.....	220
bb. Vesayet Makamının İznini Gerektiren Hâller	222
cc. Kanuni Temsilci Henüz İzin ya da Onay Vermemişken İşçinin Tam Fiil Ehliyetini Kazanması Durumu	223
b. Sınırlı Ehliyetsizin Görüşünün Alınmasına İlişkin Düzenleme ve Görüşünün Alınmamasının Yaptırımı ...	225
c. Vesayet Makamı Tarafından Meslek ya da Sanatın Yürütülmesi İçin İzin Verilen veya Aile Dışında Yaşayan Küçüğün Yaptığı Sözleşmelerin Geçerlilik Durumu	228

d.	Sınırlı Ehliyetsiz Küçüğün İş Görme Edimi Karşılığında Elde Ettiği Ücretin Yönetimi	229
e.	Yasal Temsilcinin Rızası Olmaksızın Sınırlı Ehliyetsiz ile Yapılan İş Sözleşmesinin Hukuki Durumu	231
4.	Tam Ehliyetsiz Kişiler Bakımından	232
a.	Genel Olarak.....	232
b.	İşverenin Tam Ehliyetsiz Olması	233
c.	İşçinin Tam Ehliyetsiz Olması.....	234
aa.	Öğretideki Görüşler.....	234
bb.	Genel Olarak Tam Ehliyetsizlerle İş Sözleşmesi Yapılmasına İlişkin Görüşümüz.....	236
cc.	Sanat, Kültür ve Reklam Faaliyetlerinde Çalıştırılan Çocuklara İlişkin Görüşümüz	239
II.	İş Sözleşmesinin Konusunun Emredici Hukuk Kurallarına, Kamu Düzenine, Genel Ahlâka ve Kişilik Haklarına Aykırı Olmaması	243
A.	Genel Bilgi.....	243
B.	İş Sözleşmesinin Kanununun Emredici Hükümlerine Aykırı Olmaması	244
1.	Genel Bilgi.....	244
2.	İş Sözleşmesi Kurma Özgürlüğü.....	251
3.	İş Sözleşmesi Kurma Yasakları	259
a.	Yaş Küçüklüğü	259
aa.	Çocuk ve Genç İşçi Kavramı.....	259
bb.	Çocuk ve Genç İşçilerin Korunmalarına Yönelik Düzenlemeler	261
aaa.	Yasak ve Sınırlamalar	261
bbb.	Yasak ve Sınırlamaların Hukuki Niteliği	268
ccc.	Yasak ve Sınırlamalara Aykırılığın Hukuki Yaptırımı.....	270
b.	Cinsiyet	280
aa.	Genel Bilgi	280

bb. Yasağa Aykırılığın Hukuki Yaptırımı.....	282
c. Sağlık Durumu.....	290
aa. Genel Bilgi	290
bb. Yasağa Aykırılığın Hukuki Yaptırımı.....	291
d. Yabancılık.....	291
aa. Yabancı Kavramı	292
bb. Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakkına İlişkin Yasal Düzenlemeler	292
cc. Kural: Yabancıların Çalışma İzniyle Çalışabilmeleri. 294	
aaa. Çalışma İzni ile İlgili Genel Bilgi.....	294
bbb. Çalışma İzin Başvurusunun Usulü.....	296
ccc. Çalışma İzin Başvurusunun Değerlendirilmesi	296
ddd. Çalışma İzni Alma Muafiyeti	298
dd. Yabancılar Yönelik Çalışma Yasakları	299
ee. Yabancılık Unsuru Olan Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi.....	300
ff. Yasaklara Aykırılığın Hukuki Yaptırımı.....	305
aaa. Ülkemizde Kayıtdışı Çalışan Yabancı Sayısına İlişkin Veriler	305
bbb. Yasaklara Aykırılık Hâlinde Uygulanacak Yaptırma İlişkin Görüşler	306
aaaa. Yabancılar Yasak İşler Bakımından Uygulanacak Yaptırım ve Öğretideki Görüşler.....	306
bbbb. Çalışma İzninin Alınmaması Hâlinde Uygulanacak Yaptırım ve Öğretideki Görüşler.....	308
cccc. Görüşümüz.....	313
gg. Yasağa Rağmen Çalışmanın İşçilik Alacakları Bakımından Sonuçları	326
C. İş Sözleşmesinin Kamu Düzenine Aykırı Olmaması.....	327
1. Kamu Düzeni Kurallarına İlişkin Genel Bilgi	327
2. İş Hukuku Açısından Kamu Düzeni Kavramı (Sosyal Kamu Düzeni Kuralları)	329

a.	Sosyal Kamu Düzeni Kurallarına İlişkin Genel Bilgi.....	329
b.	Sosyal Kamu Düzeni Kavramının Bazı Kavramlarla İlişkisi.....	331
aa.	İş Hukukunda Emredici Kurallar ve Sosyal Kamu Düzeni Kuralları	331
bb.	Sosyal Kamu Düzeninde Toplu İş Sözleşmelerinin Rolü.....	332
cc.	Sosyal Kamu Düzeni Kavramı ile Yararlılık İlkesi Arasındaki İlişki	333
c.	Yazılı Hukuk Kuralları Dışında Bir Kamu Düzeninin Varlığı Sorunu: Yargısal Kamu Düzeni	336
aa.	Genel Bilgi	336
bb.	Kamu Düzeni Kavramı Üzerinden Cezai Şart ve İbramenin Yargı Kararları ile Sınırlandırılması ve Türk Borçlar Kanunu'ndaki Düzenleme.....	337
d.	İş Yargısında Yetkili Mahkemenin Kamu Düzeni Bağlamında Değerlendirilmesi.....	340
e.	Sosyal Kamu Düzeni Kurallarına Aykırılığın Hukuki Yaptırımı	341
D.	İş Sözleşmesinin Kişilik Haklarına Aykırı Olmaması	343
1.	Genel Bilgi.....	343
2.	Kişilik Haklarına Aykırılığın Hukuki Yaptırımı	347
E.	İş Sözleşmesinin Ahlâka Aykırı Olmaması	349
1.	Genel Bilgi.....	349
2.	Ahlâka Aykırılığın Hukuki Yaptırımı.....	354
III.	İş Sözleşmesinin Konusunun İmkânsız Olmaması	359
A.	Genel Bilgi.....	359
B.	Konusu Başlangıçtaki Objektif İmkânsız Olan İş Sözleşmesine Uygulanacak Hukuki Yaptırım.....	363
IV.	İş Sözleşmesinde İrade Beyanlarının Sağlıklı Olması	366
A.	Yanılma (Hata)	366
B.	Aldatma (Hile)	373

1. Genel Bilgi.....	373
2. İşverenin Soru Sorma Hakkı ve İşçinin İşvereni Aldatması ile İlişkisi.....	379
a. Genel Bilgi.....	379
b. Sendika Üyelğine İlişkin Sorular	382
c. Siyasi Parti Üyelğine İlişkin Sorular	382
d. Sabıka Kaydına İlişkin Sorular	383
e. Özel Yaşam ve Eğitim Durumu/Yeteneklere İlişkin Sorular	386
f. Son İşyerindeki Ücrete İlişkin Sorular.....	387
g. Hamilelik Durumuna İlişkin Sorular	389
h. Cinsel Yönelime İlişkin Sorular.....	399
i. Hastalıklara İlişkin Sorular	402
3. İşçinin İşvereni Aydınlatma Yükümlülüğü.....	404
4. Görüşümüz	410
C. Korkutma.....	411
V. İş Sözleşmesinde Muvazaa Bulunmaması.....	414
A. Genel Bilgi.....	414
B. İş Sözleşmesinde Muvazaanın Hukuki Yaptırımı	422
VI. İş Sözleşmesinde Aşırı Yararlanma (Gabin) Bulunmaması.....	425
A. Genel Bilgi.....	425
B. İş Sözleşmesinde Aşırı Yararlanmanın Hukuki Yaptırımı	430
VII. İş Sözleşmesinin Şekli	433
A. Şekil Serbestisi ve Sınırları	433
1. Yazılı Yapılması Zorunlu İş Sözleşmeleri.....	435
2. Yazılı Yapılması Zorunlu Olmayan İş Sözleşmelerinde İşverenin Yazılı Belge Verme Yükümlülüğü	438
B. İş Sözleşmesinde Şekle Aykırılığın Hukuki Yaptırımı	439
C. Şekil Noksanlığının İleri Sürülmesi.....	447
VIII. İş Hukukunda Genel İşlem Koşullarının Görünümü Olan “Genel İş Koşulları” Kavramı.....	450

A. Genel Bilgi.....	450
B. Genel İş Koşulları Kavramı.....	453
1. Genel İş Koşullarının Türleri.....	454
a. Tip İş Sözleşmeleri.....	454
b. İşyeri İç Yönetmelikleri.....	455
c. İşyeri Uygulamaları.....	457
2. Genel İş Koşullarının Denetimi.....	461
a. Genel Olarak.....	461
b. Yürürlük Denetimi.....	462
c. Yorum Denetimi.....	467
d. İçerik Denetimi.....	468

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞ SÖZLEŞMESİNİN YOKLUĞUNUN VE GEÇERSİZLİĞİNİN HUKUKİ SONUÇLARI

I. İş Sözleşmesinin Yokluğunun Hukuki Sonuçları.....	477
A. Yokluğun İleri Sürülmesine İlişkin Esaslar	477
B. Taraflar Arasında İş Sözleşmesi ve İş Sözleşmesi Kurma Amacına Yönelik İradenin Bulunmaması.....	479
C. Yazılı Sözleşme Bulunmasına Rağmen Eylemli Çalışmanın Olmaması: Yokluk mu, Geçersizlik mi?	481
II. İş Sözleşmesinin Kesin Geçersizliğinin Hukuki Sonuçları.....	483
A. Kesin Geçersizlik Yaptırımı ve Yaptırımın Belirlenmesinde Amacın Rolü	483
1. Kesin Geçersizlik Yaptırımının Amacı.....	483
2. İş Hukukunda Kesin Geçersizlik Yaptırımının Sözleşmeyi Ayakta Tutma Amacı Çerçevesinde Dar Yorumlanması Gereği.....	485
3. Esnek Geçersizlik Kavramına İlişkin Görüşler ve Normun Koruma Amacının Önemi	489

4. Normun Koruma Amacının İş Sözleşmesine Uygulanacak Yaptırım Üzerindeki Etkisi	494
a. Kesin Geçersizlik Yaptırımının Uygulanacağı Durumlar	494
b. Kesin Geçersizlik Yaptırımının Uygulanmasının Normun Koruma Amacına Aykırı Olduğu Durumlar... 503	
B. "Geçersizliğin Sonradan Anlaşılması" İbaresine Verilecek Anlam	506
1. Geçersizliğin Sonradan Anlaşılmasına İlişkin Yasal Düzenleme	506
2. Düzenlemeye İlişkin Öğreti Görüşleri	507
3. Görüşümüz	513
C. Kesin Geçersizliğin İleri Sürülmesi	518
D. Kesin Geçersizliğin İleriye Etkili Olması	524
1. İş Hukukunda İleriye Etkili Geçersizlik Yaptırımının Gerekliliği	524
2. İş Sözleşmesinin Geriye Etkili Geçersizliğinin Yaratacağı Sorunlar	526
3. İş Sözleşmesinin İleriye Etkili Geçersizliği Kuralının İstisnaları.....	535
E. Kesin Geçersiz İş Sözleşmesinin Hukuki Sonuçları.....	538
1. Genel Olarak.....	538
2. Görevli Mahkeme	541
3. Ücret ve Ücret Ekleri.....	543
4. Kıdeme Bağlı Haklar	544
a. Yıllık Ücretli İzin Alacağı Bakımından.....	544
b. İş Güvencesinde Beklenmesi Gereken Süre Bakımından	545
c. Kıdem Tazminatı Bakımından.....	546
5. Rekabet Yasağı.....	554
6. Sınai Mülkiyet Kanunu ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan Kaynaklanan Haklar	558

a.	Sınai Mülkiyet Kanunu'ndan Kaynaklanan Haklar	558
b.	Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan Kaynaklanan Haklar	560
III.	İş Sözleşmesinin Kısmi Geçersizliğinin Hukuki Sonuçları.....	561
A.	İş Sözleşmesinin Kısmi Geçersizliğine İlişkin Genel Bilgi	561
B.	Kısmi Geçersizliğin Sübjektif Şartının İş Sözleşmeleri Açısından Değerlendirilmesi	572
C.	Kısmi Geçersizliğin Türlerine İş Sözleşmeleri Açısından Bakış	577
D.	Sözleşme Boşluğunun Doldurulması	584
IV.	İş Sözleşmesinin İptalinin Hukuki Sonuçları	586
A.	İş Sözleşmesinin İptali Hakkında Genel Bilgi	586
B.	İrade Sakatlığının İş Sözleşmesi Bakımından Sonuçları: İptal Hakkı ile Fesih Hakkı Yarışan Hak Mıdır?.....	596
C.	İş Sözleşmesinin İptali İçin Öngörülen Süre	603
D.	İptalin İleriye Etkisi	607
V.	İş Sözleşmesinde Noksanlığın Hukuki Sonuçları.....	611
	SONUÇ	617
	KAYNAKÇA.....	631